

Szkolny system wspierania uczniów prezentujących trudne zachowania

Zawartość dokumentu:

1. Podstawa prawna	1
2. Trudne zachowania u uczniów i ich przyczyny	2
3. Sposoby zapobiegania pojawianiu się trudnych zachowań (profilaktyka)	3
4. Sposoby reagowania w sytuacji pojawienia się zachowania trudnego (strategie reaktywne)	5
5. Zasady postępowania w przypadku wystąpienia u ucznia trudnego zachowania stwarzającego zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia jego lub innych osób	7
6. Zasady tworzenia oraz wdrażania indywidualnych planów wspierania zachowań	9
7. Załącznik nr 1 - Wzór Indywidualnego planu wspierania zachowań (IPWZ)	11
8. Załącznik nr 2 - Wzór notatki ze zdarzenia, w którym wystąpiły zachowania trudne stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych	16

1. Podstawa prawna

1. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 Prawo oświatowe
art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności:
[...]
3) **wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży**
art. 5. **Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia.**
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach
§ 2. ust. 1 **Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w Życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w Środowisku społecznym.**
§ 6. ust. 1 **W szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z uczniem oraz przez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów (...)**
§ 20. 1. Do zadań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w przedszkolu, szkole i placówce należy w szczególności:
1) **rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów;**
2) **określanie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów;**
3) **rozpoznawanie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie uczniów i ich uczestnictwo w Życiu przedszkola, szkoły lub placówki;**
4) **podejmowanie działań sprzyjających rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się i poprawy ich funkcjonowania;**
(...)
3. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 Karta Nauczyciela
art. 6. ust. 1 i ust. 5 **Nauczyciel obowiązany jest:**
1) rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, **w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;**
5) **dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.**

4. "BEZPIECZNA SZKOŁA Zagrożenia i zalecane działania profilaktyczne w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów" opracowana w ramach prac Departamentu Wychowania i Kształcenia Integracyjnego Ministerstwa Edukacji Narodowej jako zbiór rekomendacji i wytycznych dla dyrektorów szkół i organów prowadzących szkoły, do realizacji począwszy od września 2017 r.

2.1 Procedura postępowania na wypadek wystąpienia agresywnych zachowań w szkole lub tzw. fali

1. Agresja fizyczna

Należy niezwłocznie podjąć działania mające na celu powstrzymanie i wyeliminowanie tego zjawiska. **Obowiązkiem każdego pracownika szkoły, który zaobserwował atak agresji fizycznej lub został o nim poinformowany jest przerwanie tego zachowania.** Pracownik szkoły powinien w sposób stanowczy i zdecydowany przekazać uczestnikom agresji, że nie wyraża zgody na takie zachowanie. Należy mówić dobitnie, głośno, stanowczo, używać krótkich komunikatów. **W razie potrzeby należy zadbać o uniemożliwienie dalszego kontaktu między uczniami.**

2. Trudne zachowania u uczniów i ich przyczyny

2.1. Cel dokumentu

Celem dokumentu jest ustalenie i ujednoczenie sposobów wspierania uczniów prezentujących trudne zachowania na terenie szkoły.

2.2. Definicja trudnego zachowania

Trudne zachowania prezentowane przez uczniów w szkole mogą przyjmować różną formę i nasilenie. Przykładowymi formami trudnych zachowań są agresja werbalna, agresja fizyczna, autoagresja, odmawianie współpracy, dokuczanie innym, zakłócanie przebiegu lekcji, niszczenie mienia.

Trudne zachowania są rozumiane jako zachowania, których nasilenie, częstotliwość lub czas trwania

a) powodują niebezpieczeństwo fizyczne dla osoby angażującej się w dane zachowanie lub dla osób postronnych lub

b) ograniczają możliwość uczenia się i codziennego funkcjonowania w szkole i

c) nie są jednorazowymi czy sporadycznymi incydentami, ale stałymi wzorcami zachowania.

2.3. Przyczyny trudnych zachowań

Trudne zachowania u uczniów mogą wynikać zarówno z czynników związanych z uczniem (np. trudności rozwojowe, problemy zdrowotne, trudności emocjonalne, deficyty w umiejętnościach) **jak i z czynników środowiskowych** (np. niedostosowane do indywidualnych potrzeb ucznia środowisko fizyczne, edukacyjne, społeczne, trudna sytuacja życiowa, niewłaściwe oddziaływania wychowawcze). Etiologia trudnych zachowań jest w większości przypadków wieloczynnikowa i wymaga rozpoznania tych czynników oraz analizy ich wpływu na powstawanie trudnych zachowań u ucznia.

Rozpoznawanie przyczyn obejmuje proces zbierania, a następnie analizowania informacji dotyczących m.in.:

- charakterystyki funkcjonowania ucznia,
- sytuacji życiowej i rodzinnej,
- doświadczeń życiowych i historii oddziaływań wychowawczych, edukacyjnych, terapeutycznych,
- historii występowania trudnych zachowań (np. początek występowania, zmienność w czasie),
- okoliczności występowania trudnych zachowań (np. pory dnia, miejsca, osoby, aktywności),

- kwestii medyczo-zdrowotnych, posiadanych diagnoz,
- specjalnych potrzeb sensorycznych,
- poziomu zaspokojenia potrzeb fizjologicznych,
- Środowiska szkolnego (fizyczne aspekty Środowiska, cele i metody nauczania, aspekty społeczne),
- umiejętności i trudności ucznia w różnych sferach (umiejętności poznawcze i komunikacyjne, motoryczne, percepcyjne, samoobsługowe, emocjonalno-społeczne, rekreacyjne),
- warunków motywacyjnych,
- okoliczności i zdarzeń poprzedzających trudne zachowanie oraz zdarzeń następujących po trudnym zachowaniu.

Refleksja nad możliwymi przyczynami angażowania się w te zachowania przez danego ucznia **powinna towarzyszyć wszystkim oddziaływaniom edukacyjno-wychowawczym na każdym etapie ich realizacji**, to jest np. gdy rozważana jest konieczność wdrożenia indywidualnego planu wspierania zachowań (IPWZ), gdy są dobierane i formułowane metody oddziaływań, gdy te metody są realizowane w codziennej pracy z uczniem, gdy pojawiają się trudne zachowania, gdy dotychczasowe oddziaływania nie przynoszą zamierzonego efektu i należy poszukać nowych rozwiązań.

3. Sposoby zapobiegania pojawianiu się trudnych zachowań (profilaktyka)

3.1. Zasady i celowość działań profilaktycznych

Profilaktyka trudnych zachowań jest elementem bieżących oddziaływań edukacyjno-wychowawczych prowadzonych przez wszystkich nauczycieli wobec wszystkich uczniów szkoły, zaś w sposób szczególny wobec tych uczniów, dla których stworzono indywidualny plan wspierania zachowań (IPWZ).

Najważniejszymi i głównymi metodami pracy z uczniami prezentującymi trudne zachowania są **strategie proaktywne**, czyli sposoby zapobiegania pojawianiu się zachowań trudnych.

Strategie proaktywne są ustalane w oparciu o rozpoznane przyczyny występowania zachowań problemowych. Ze względu na wieloczynnikową etiologię występowania trudnych zachowań **działania profilaktyczne będą miały wieloaspektowy charakter**.

Sposoby zapobiegania pojawianiu się trudnych zachowań u uczniów **są ewaluowane i modyfikowane w oparciu o tzw. praktykę refleksyjną**. Praktyka refleksyjna **polega na analizie sytuacji**, w których doszło do wystąpienia trudnego zachowania i konieczne było użycie strategii reaktywnych. **Celem praktyki refleksyjnej** jest zminimalizowanie konieczności użycia strategii reaktywnych w przyszłości. **Obejmuje ona:**

- pogłębioną analizę przebiegu sytuacji, w której wystąpiło trudne zachowanie,
- analizę prawidłowości realizacji strategii proaktywnych i strategii deeskalacyjnych oraz
- ocenę ich efektywności.

3.2. Przykłady działań profilaktycznych

Strategie proaktywne mogą polegać na:

- a. **dbaniu o dobrostan psychofizyczny oraz uwzględnianiu stanu zdrowia psychofizycznego** w celu minimalizowania wpływu czynników zdrowotnych na powstawanie zachowań trudnych.
- Dbanie o dobrostan psychofizyczny może obejmować np.: uwzględnianie stanu zdrowia psychofizycznego podczas prowadzenia oddziaływań edukacyjno-terapeutycznych, dbanie o zaspokojenie potrzeb fizjologicznych ucznia, tj. głodu, pragnienia, potrzeby ruchu i odpoczynku w placówce. Uwzględnianie stanu zdrowia psychofizycznego może zaś obejmować działania zmierzające do poprawy fizycznego i psychicznego stanu zdrowia ucznia, poprzez np.: informowanie rodziców o stanie zdrowia lub zaobserwowanych niepokojących objawach u ucznia w placówce, informowanie o wpływie branych leków na jego funkcjonowanie oraz zachowanie w placówce, sugerowanie potrzeby konsultacji specjalistycznych lub badań, sugerowanie potrzeby wprowadzenia odpowiedniej diety, sugerowanie potrzeby udziału w zajęciach poprawiających stan zdrowia, czy też nawiązywanie współpracy ze specjalistami (zewnętrznymi), z usług których korzysta uczeń.
- b. **dokonywaniu zmian w formach organizacji pracy szkoły i pomocy psychologiczno-pedagogicznej** w celu zapewnienia rodzaju i form zajęć sprzyjających odpowiedniemu zachowaniu oraz udzieleniu odpowiedniego wsparcia.
- Na przykład: organizowanie dodatkowych zajęć edukacyjnych lub terapeutycznych na terenie szkoły, zapewnienie nauczyciela wspomagającego, prowadzenie zajęć w mniejszych grupach, przeniesienie do innego zespołu klasowego lub grupy na zajęciach, zmniejszenie czasu pobytu w placówce lub liczby zajęć, zindywidualizowanie formy kształcenia, prowadzenie rozmów wspierających ucznia przez nauczycieli lub specjalistów.
- c. **podejmowaniu działań wspierających osoby oddziałujące wychowawczo na ucznia (rodzice, opiekunowie, wychowawcy, nauczyciele)** w celu poszerzania wiedzy i rozwijania umiejętności dotyczących zapobiegania zachowaniom problemowym, radzenia sobie w przypadku ich wystąpienia oraz zapewniania im wsparcia.
- Na przykład: prowadzenie konsultacji i rozmów wspierających, podjęcie ściślejszej współpracy w zespole lub między szkołą a rodziną ucznia, organizowanie szkoleń i warsztatów, wskazywanie innych źródeł wiedzy i wsparcia dla rodziców oraz nauczycieli.
- d. **podejmowaniu działań wspierających otoczenie rówieśnicze ucznia** w celu poszerzania wiedzy na temat potrzeb i trudności ucznia prezentującego trudne zachowania, budowania postawy zrozumienia i akceptacji, rozwijania umiejętności nawiązywania interakcji z uczniem, budowania systemu wsparcia rówieśniczego.
- Na przykład: poszerzanie ogólnej wiedzy na temat źródeł trudności w panowaniu nad zachowaniem u ludzi, organizowanie dni świadomości o trudnościach rozwojowych, uczenie sposobów inicjowania zabawy lub rozmów z uczniem mającym trudności w tym obszarze, przemyślane aranżowanie pracy w grupach, uczenie sposobów reagowania w sytuacji wystąpienia problemowego zachowania u ucznia, angażowanie uczniów w aktywne pomaganie.
- e. **dostosowaniu środowiska fizycznego oraz organizacji przestrzeni** w celu zmodyfikowania czynników środowiskowych przyczyniających się do powstawania trudnych zachowań.
- Na przykład: uwzględnianie specyficznych potrzeb sensorycznych, usuwanie bodźców

rozpraszających, usuwanie bodźców wywołujących trudne zachowania, aranżowanie miejsc nauki, zabawy, odpoczynku.

- f. **dostosowaniu pomocy dydaktycznych, metod i organizacji pracy** w celu zapewnienia możliwości odnoszenia sukcesów edukacyjnych, zwiększenia samodzielności i zaangażowania ucznia.

Na przykład: wycofywanie, redukcja lub modyfikacja wymagań, zastosowanie dodatkowych środków dydaktycznych i środków technicznych, dostosowanie podręczników, kart pracy, zmiana sposobu udzielania instrukcji, zapewnienie przewidywalności i przygotowywanie na zmiany, zastosowanie podpowiedzi wizualnych, stosowanie zmiennych form aktywności, dostosowanie form i sposobów sprawdzania wiedzy.

- g. **rozwijaniu umiejętności ucznia** w celu wyposażenia ucznia w umiejętności, których brak przyczynia się do powstawania zachowań trudnych. Może obejmować:

- naukę rozumienia obowiązujących **zasad i norm** (np. wyjaśnienie niejasnych zasad, przedstawianie zasad w formie wizualnej)
- wyposażanie ucznia w **akceptowane społecznie alternatywne umiejętności radzenia sobie** w sytuacjach, w których do tej pory uczeń prezentował zachowania trudne (np. prośenie o pomoc, komunikowanie swoich potrzeb, zgłaszanie trudności, korzystanie ze słuchawek wyciszających, odpowiadanie na zaczepki);
- naukę **radzenia sobie i tolerowania naturalnie występujących w środowisku ucznia zdarzeń dla niego nieprzyjemnych** (takich jak np. odmowa, odroczenie gratyfikacji, popełnienie błędu, przegrana, porażka, wykonywanie nielubianych czynności, krytyka);
- rozwijanie **kompetencji emocjonalno-społecznych** (np. rozpoznawanie emocji własnych i innych osób, identyfikowanie emocji wywołanych konkretną sytuacją, rozwijanie umiejętności panowania nad emocjami, wyrażania emocji, rozładowywania emocji w sposób akceptowany społecznie, radzenie sobie ze stresem, nawiązywanie interakcji społecznych, podtrzymywanie relacji koleżeńskich, współdziałanie w zespole, rozumienie i przewidywanie zachowań innych osób, rozumienie sytuacji społecznych, przyjmowanie perspektywy innych, rozwiązywanie problemów i konfliktów, nauka relaksacji, budowanie adekwatnej samooceny i poczucia wartości);
- rozwijanie **innych umiejętności** np. komunikacyjnych, poznawczych, samoobsługowych, rekreacyjnych, których brak przyczynia się do występowania u ucznia trudnych zachowań (np. inicjowanie rozmowy z rówieśnikami, hamowanie reakcji, spędzanie czasu wolnego w funkcjonalny i akceptowany sposób, samodzielne pakowanie plecaka)

- h. **motywowaniu ucznia do odpowiedniego zachowania**, które ma na celu rozpoznanie i wykorzystanie efektywnych czynników motywujących do odpowiedniego zachowania.

Przykłady: uwzględnianie zainteresowań ucznia podczas planowania i realizacji zajęć, dawanie możliwości wyboru, (częstsze) chwalenie i nagradzanie właściwych zachowań, wprowadzanie klasowych lub indywidualnych systemów motywacyjnych, zawieranie indywidualnych lub grupowych kontraktów, uświadamianie konsekwencji zachowań aprobowanych i nieaprobowanych społecznie, angażowanie uczniów w wyznaczanie sobie celów, monitorowanie swojego zachowania oraz postępów, rozwijanie umiejętności dostrzegania własnych sukcesów i postępów.

4. Sposoby reagowania w sytuacji pojawienia się zachowania trudnego (strategie reaktywne)

Strategie reaktywne stosowane są w sytuacji pojawienia się zachowania problemowego. Mogą należeć do jednej z trzech kategorii:

a. służące deeskalacji trudnego zachowania

Sposoby deeskalacji trudnych zachowań to **sposoby reagowania zmierzające do uspokojenia ucznia, tj. wsparcie go w odzyskaniu panowania nad swoim zachowaniem**, co jest tożsame z zapobieganiem dalszej eskalacji trudnych zachowań.

Przykładowe sposoby deeskalacji:

- porozmawiaj z uczniem (spokojnym tonem głosu, nawiązując kontakt wzrokowy),
- podpowiedz jak uczeń może się wyciszyć lub uspokoić (np. “weź głęboki oddech”, “policz do 10”),
- uznaj i nazwij odczuwane przez ucznia emocje (np. “widzę, że się złościś”),
- udziel instrukcji co w danym momencie uczeń powinien zrobić (np. “odstaw krzesło proszę”, “usiądź proszę”),
- pomóż rozwiązać problem;
- odwróć uwagę ucznia od sytuacji wywołującej zachowania trudne,
- przekieruj ucznia na inną aktywność,
- daj czas na uspokojenie się,
- przypomnij o zasadach, umowie, systemie motywacyjnym itp,
- jeśli możliwe, wycofaj z otoczenia czynnik powodujący agresję (np. hałas, wymagania),
- zaproponuj uczniowi przejście w inne miejsce lub do innego pomieszczenia,
- nawiąż delikatny kontakt fizyczny (np. połóż rękę na dłoni, ramieniu lub barku),
- jeśli to możliwe, odseparuj inne osoby od ucznia prezentującego zachowania trudne, np. poproś o oddalenie się lub przejście do innego pomieszczenia.
- **WAŻNE:** Unikaj działań, które w przeszłości prowadziły (lub mogą doprowadzić) do eskalacji zachowania trudnego!

b. reaktywne strategie uczące

Reaktywne strategie uczące to działania **mające na celu doświadczenie przez ucznia takich konsekwencji swoich zachowań**, które prowadzić mają do rzadszego angażowania się w takie zachowania w przyszłości. Mogą być **stosowane w momencie, gdy uczeń prezentuje trudne zachowania lub gdy odzyska już panowanie nad swoim zachowaniem**.

Przykładowe reaktywne strategie uczące:

- **strategie karzące stosowane w trakcie trudnego zachowania**
  - reprimenda słowna,
  - wycofanie korzyści związanych z trudnym zachowaniem (np. brak uwagi ze strony nauczyciela i rówieśników, utrzymanie wymagania),
  - ograniczenie możliwości udziału w aktywności (np. odsunięcie od zabawy, wyjście z uczniem z sali),
- **strategie karzące stosowane po trudnym zachowaniu**
  - negatywna uwaga w dzienniku,
  - odebranie przywileju (np. uczestniczenia w zabawie, wycieczce),
  - inne konsekwencje przewidziane w statucie szkolnym lub wewnątrzszkolnym systemie oceniania,
- **restytucja** tj. konieczność naprawienia sytuacji

- przeproszenie innych,
- posprzątnięcie spowodowanego bałaganu.

c. interwencje fizyczne

Interwencja fizyczna polega na:

- przytrzymaniu ucznia (tj. uniemożliwieniu lub zredukowaniu jego swobodnego poruszania się) lub
- na przytrzymaniu ucznia wraz z wyprowadzeniem (np. do innego miejsca lub pomieszczenia)

w celu zapewnienia bezpieczeństwa.

5. Zasady postępowania w przypadku wystąpienia u ucznia trudnego zachowania stwarzającego zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia jego lub innych osób

5.1. Uzasadnienie wdrożenia procedur

Zachowania trudne, które ze względu na swoją **formę, nasilenie oraz możliwe skutki stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia uczniów je prezentujących lub innych osób warunkują konieczność ustalenia specjalnych zasad postępowania w sytuacji ich pojawienia się.**

Za przykładowe zachowania trudne, które takie zagrożenie mogą stanowić, można uznać agresję fizyczną (np. uderzanie, kopanie, gryzienie, ciągnięcie za włosy), autoagresję (np. uderzanie siebie, gryzienie siebie), niektóre przypadki niszczenia mienia (np. rzucanie krzesłami), uciekanie stanowiące zagrożenie dla życia lub zdrowia (np. wybieganie na ulicę).

5.2. Procedura postępowania w przypadku wystąpienia zachowań trudnych stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych:

- a. Staraj się załagodzić sytuację kryzysową poprzez wsparcie ucznia w odzyskaniu panowania nad swoim zachowaniem - skorzystaj ze sposobów deeskalacji zachowań trudnych.
- b. Postaraj się uzyskać wsparcie drugiej osoby dorosłej w celu np. przejęcia opieki nad pozostałymi uczniami, wspólnego załagodzenia sytuacji kryzysowej lub przeprowadzenia ewentualnej interwencji fizycznej.
- c. Jeśli sposoby deeskalacji nie przynoszą skutku, tj. uczeń nie uspokaja się, a zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia jego lub innych nie mija, dopuszcza się użycie interwencji fizycznej w celu zabezpieczenia ucznia lub osób w jego otoczeniu przed skutkami jego zachowań.
- d. W przypadku wystąpienia u ucznia zachowania trudnego o bardzo dużym nasileniu, które, pomimo zastosowanych procedur szkolnych, nadal stanowi istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa lub zdrowia ucznia lub osób w jego otoczeniu należy wezwać pogotowie ratunkowe lub policję.

5.3. Interwencje fizyczne

5.3.1. Definicja interwencji fizycznej

Interwencja fizyczna w rozumieniu niniejszego dokumentu polega na przytrzymaniu ucznia (tj. uniemożliwieniu lub zredukowaniu jego swobodnego poruszania się) lub na przytrzymaniu

ucznia wraz z wyprowadzeniem (np. do innego miejsca lub pomieszczenia) w celu zapewnienia bezpieczeństwa.

5.3.2. Warunki użycia interwencji fizycznej

Interwencja fizyczna może być zastosowana, **gdy jej użycie jest niezbędne do opanowania sytuacji, w której trudne zachowania stwarzają zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia ucznia lub innych osób.**

5.3.3. Zasady stosowania interwencji fizycznych

- a. **Zasada nieodzowności.** Użycie interwencji fizycznej jest dopuszczalne tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy wyczerpały się możliwości opanowania sytuacji kryzysowej poprzez sposoby deeskalacji, tj. nie udało się doprowadzić do ustąpienia zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia ucznia lub osób w jego otoczeniu.
- b. **Zasada zbyteczności.** Jeśli uczeń prezentuje zachowania trudne, które nie zagrażają bezpieczeństwu lub zdrowiu jego samego lub osób w jego otoczeniu - nie ma podstaw do użycia interwencji fizycznej (np. uczeń odmawia wykonania zadania, uczeń przeklina, uczeń wierci się na krześle).
- c. **Zasada najmniejszej siły.** Interwencja fizyczna jest wykonywana przy użyciu najmniejszej siły koniecznej do przeprowadzenia interwencji.
- d. **Zasada nie wyrządzania krzywdy.** Interwencja fizyczna nie powinna sprawiać osobie przytrzymywanej bólu. Jednak ze względu na swój fizyczny charakter może się okazać, że będzie sprawiać osobie dyskomfort.
- e. **Zasada neutralności wychowawczej.** Interwencja fizyczna nie może być stosowana jako kara za niewłaściwe zachowania.
- f. **Zasada wystarczalności.** Interwencja fizyczna powinna być zakończona (wycofana), gdy tylko ustąpi zagrożenie dla bezpieczeństwa.
- g. **Zasada celowości.** Użycie interwencji fizycznej nie zwalnia z obowiązku szukania i próbowania sposobów deeskalujących zachowania trudne w celu załagodzenia sytuacji kryzysowej. Nauczyciel nieustannie, tj. przed interwencją fizyczną, w trakcie jej stosowania oraz po jej zakończeniu szuka sposobów, które pomogą uczniowi w odzyskaniu kontroli nad jego własnym zachowaniem. Interwencja fizyczna jest zaś ostatecznym środkiem w dążeniu do tego celu, gdy inne, mniej intruzywne sposoby nie przyniosły zamierzonego efektu.

5.4. Zasady informowania, dokumentowania i zgłaszania wystąpienia zachowań trudnych stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych

- a. Każda sytuacja, w której wystąpiły zachowania agresywne lub autoagresywne ucznia stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia ucznia lub innych osób powinna zostać udokumentowana w formie papierowej lub elektronicznej (np. uwaga w dzienniku, notatka, notatka służbowa).
- b. Jeżeli konieczne było użycie interwencji fizycznej, informacja o tym powinna zostać uwzględniona w sporządzonym dokumencie oraz powinna być przekazana rodzicowi (opiekunowi prawnemu).
- c. Notatka powinna zawierać:
  - czas i miejsce zdarzenia,

- osoby uczestniczące (obecne) w sytuacji,
  - opis zachowania trudnego ucznia,
  - opis sytuacji, w której zachowanie trudne się pojawiło wraz z okolicznościami, które to zachowanie wywołały,
  - opis wykorzystanych sposobów deeskalacji,
  - opis zastosowanych interwencji fizycznych (jeśli dotyczy);
- d. Notka powinna zostać przekazana:
- wychowawcy klasy,
  - nauczycielowi wspomagającemu ucznia (jeśli dotyczy),
  - dyrektorowi lub wicedyrektorowi.
- e. O wystąpieniu takiej sytuacji powinien być także poinformowany w formie pisemnej rodzic (opiekun prawny).

6. Zasady tworzenia oraz wdrażania indywidualnych planów wspierania zachowań

6.1. Zasady wdrażania indywidualnego planu wspierania zachowań

Indywidualny plan wspierania zachowań (IPWZ) jest **dokumentem mającym na celu ujednolicenie oddziaływań wychowawczo-terapeutycznych** stosowanych wobec uczniów, którzy w swoim repertuarze zachowań posiadają stały wzorec występowania zachowań trudnych.

Decyzję o potrzebie stworzenia indywidualnego planu wspierania zachowań dla danego ucznia **podjęmuje zespół** ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zespół ds. kształcenia specjalnego lub inny zespół powołany ds. wspierania uczniów prezentujących zachowania trudne. IPWZ powstaje **we współpracy z rodzicami ucznia**.

Indywidualny plan wspierania zachowań tworzy i **wdraża się dla wszystkich** uczniów, u których **repertuar zachowań trudnych obejmuje zachowania agresywne i autoagresywne stwarzające zagrożenie** dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych.

Rodzic (opiekun prawny) **zapoznaje się** z indywidualnym planem wspierania zachowań i **wyraża zgodę** na jego realizację.

Rodzic (opiekun prawny) **wyraża osobną zgodę na zastosowanie interwencji fizycznej** jeżeli IPWZ uwzględnia konieczność użycia takiej procedury ze względu na występowanie u ucznia zachowania zagrażającego bezpieczeństwu lub zdrowiu jego lub innych.

Indywidualny plan wspierania zachowań jest **ewaluowany nie rzadziej niż raz w roku szkolnym**. Indywidualny plan wspierania zachowań jest **ewaluowany i modyfikowany za każdym razem gdy zachodzi taka potrzeba**.

Decyzję o zaprzestaniu konieczności dalszego wspierania zachowań ucznia **poprzez oddziaływania opisane w indywidualnym planie** wspierania zachowań **podjęmuje zespół** ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub inny zespół powołany ds. wspierania uczniów prezentujących zachowania trudne.

6.2. Zawartość indywidualnego planu wspierania zachowań (IPWZ)

Indywidualny plan wspierania zachowań zawiera:

- a. podstawowe informacje na temat ucznia (metryczka),
- b. krótką charakterystykę ucznia,

- c. podstawowe informacje medyczno-zdrowotne,
- d. opis zachowań trudnych prezentowanych przez ucznia,
- e. analizę możliwych przyczyn zachowań trudnych,
- f. uzasadnienie wdrożenia planu wspierania zachowań dla ucznia,
- g. opis strategii proaktywnych służących zapobieganiu pojawianiu się zachowań trudnych,
- h. opis strategii reaktywnych stosowanych w sytuacji pojawienia się zachowania problemowego ujętych w kategorii: strategie służące deeskalacji, strategie uczące oraz u uczniów prezentujących zachowania trudne zagrażające bezpieczeństwu lub zdrowiu jego i innych osób, dopuszczalne formy interwencji fizycznych,
- i. informację o formach i sposobach rejestracji występowania zachowań trudnych.

Opracowali:

Anna Skierczyńska

psycholog, superwizor behawioralny PLTB, BCBA (Certyfikowany Analityk Zachowania)

Wojciech Sekta

psycholog, superwizor behawioralny PLTB, BCBA (Certyfikowany Analityk Zachowania)

Wersja z dnia: 21.06.2024

7. Załącznik nr 1 - Wzór Indywidualnego planu wspierania zachowań (IPWZ)

INDYWIDUALNY PLAN WSPIERANIA ZACHOWAŃ

Imię i nazwisko ucznia	
Data urodzenia	
Szkoła	
Klasa	
Data opracowania IPWZ	
Osoby opracowujące IPWZ	

1. Informacje ogólne - krótka charakterystyka ucznia

opisz cechy charakteru ucznia, sposób codziennego funkcjonowania, ogólny poziom rozwoju, ewentualne trudności rozwojowe, ewentualne diagnozy z opinii lub orzeczeń, sytuację życiową i rodzinną, jeśli istotna z punktu widzenia występowania ZT, istotne doświadczenia lub wydarzenia w życiu

2. Podstawowe informacje medyczno-zdrowotne

opisz ogólny stan zdrowia, ewentualne: trudności zdrowotne, diagnozy medyczne, dolegliwości bólowe, niezdrowe nawyki żywieniowe, niezaspokojone potrzeby fizjologiczne, trudności sensoryczne, metody/formy leczenia, terapii lub farmakoterapii

3. Zachowania trudne - opis trudnych zachowań i analiza możliwych przyczyn

jeśli uczeń prezentuje zachowania o różnym charakterze należy powielić tę tabelkę i opisać każde z tych zachowań oddzielnie

Zachowanie trudne nr __

zwięźle określenie pojedynczego ZT lub zbioru zachowań występujących razem w tym samym czasie lub w podobnych sytuacjach

Opis zachowania trudnego

opisz: jak wygląda ZT u danego ucznia, jaki ma przebieg, jak często występuje, jak długo trwa, jakie jest jego nasilenie

Historia występowania trudnego zachowania

początek i historia występowania ZT, przebieg i skuteczność dotychczasowych oddziaływań wobec ZT

Okoliczności występowania zachowania trudnego
<i>(np. pory dnia, miejsca, osoby, aktywności, w odpowiedzi na konkretne zdarzenia)</i>
Prawdopodobne przyczyny trudnego zachowania
<i>wskaż możliwe przyczyny zachowania trudnego związane z: (jeśli zachowanie nie wynika z przyczyn z jakiegoś obszaru - wpisz 'nie dotyczy')</i>
<i>charakterystyką funkcjonowania ucznia</i>
<i>sytuacją życiową i rodzinną</i>
<i>doświadczeniami życiowymi i historią oddziaływań wychowawczych, edukacyjnych, terapeutycznych</i>
<i>kwestiami medyczo-zdrowotnymi, posiadanymi diagnozami</i>
<i>specjalnymi potrzebami sensorycznymi</i>
<i>poziomem zaspokojenia potrzeb fizjologicznych</i>
<i>Środowiskiem szkolnym (fizyczne aspekty Środowiska, cele i metody nauczania, aspekty społeczne)</i>
<i>umiejętnościami i trudnościami ucznia w różnych sferach (umiejętności poznawcze i komunikacyjne, motoryczne, percepcyjne, samoobsługowe, emocjonalno-społeczne, rekreacyjne)</i>
<i>warunkami motywacyjnymi</i>

<i>okoliczności i zdarzenia poprzedzające trudne zachowanie oraz zdarzenia następujące po trudnym zachowaniu</i>		
<i>okoliczności przyczyniające się do ZT (stany fizjologiczne lub emocjonalne, które zwiększają prawdopodobieństwo pojawienia się trudnych zachowań)</i>	<i>zdarzenia prowadzące do ZT (zdarzenia, które powodują wystąpienie trudnego zachowania)</i>	<i>zdarzenia, które następują po ZT (uzyskanie czegoś lub uniknięcie czegoś)</i>

3.3 Uzasadnienie wdrożenia planu wspierania zachowań dla ucznia

uzasadnij dlaczego dotychczasowe oddziaływania wychowawcze oraz edukacyjne nie są wystarczające i niezbędne jest wdrożenie usystematyzowanych i ujednoczonych oddziaływań wspierających ucznia prezentującego ZT w postaci IPWZ

--

4. Strategie radzenia sobie z zachowaniami trudnymi

4.1 Strategie proaktywne

opisz strategie proaktywne służące zapobieganiu pojawianiu się zachowań trudnych (jeżeli działania nie będą obejmowały strategii z jakiejś grupy - wpisz "nie dotyczy")

4.1.1 Dbanie o dobrostan psychofizyczny

--

4.1.2 Uwzględnianie stanu zdrowia psychofizycznego

--

4.1.3 Dokonywanie zmian w formach organizacji pracy szkoły i pomocy psychologiczno-pedagogicznej

--

4.1.4 Podejmowanie działań wspierających osoby oddziałujące wychowawczo na ucznia (rodzice, opiekunowie, wychowawcy, nauczyciele)

--

4.1.5 Podejmowanie działań wspierających otoczenie rówieśnicze ucznia

--

4.1.6 Dostosowanie Środowiska fizycznego oraz organizacji przestrzeni
4.1.7 Dostosowanie pomocy dydaktycznych, metod i organizacji pracy
4.1.8 Rozwijanie umiejętności ucznia
4.1.9 Motywowanie ucznia do odpowiedniego zachowania
4.2 Strategie reaktywne
<i>opisz strategie reaktywne stosowane w sytuacji pojawienia się zachowania trudnego</i>
4.2.1 Strategie służące deeskalacji
<i>opisz strategie zmierzające do uspokojenia ucznia, tj. wsparcie go w odzyskaniu panowania nad swoim zachowaniem, co jest tożsame z zapobieganiem dalszej eskalacji trudnych zachowań</i>
4.2.2 Reaktywne strategie uczące
<i>opisz strategie mające na celu doświadczenie przez ucznia konsekwencji swoich nieodpowiednich zachowań, np.: strategie karzące stosowane w trakcie trudnego zachowania LUB strategie karzące stosowane po trudnym zachowaniu LUB restytucja</i>
4.2.3 Interwencje fizyczne (jeśli dotyczy)
<u>Stosując interwencje fizyczne należy odnieść się do zasad ich stosowania opisanych w dokumencie: "Szkolny system wspierania uczniów prezentujących trudne zachowania"</u>
<i>opisz dopuszczalne formy interwencji fizycznych, które będą mogły być zastosowane w sytuacji jeśli uczeń prezentuje zachowania trudne zagrażające bezpieczeństwu lub zdrowiu jego i innych osób</i>

5. Formy i sposoby rejestracji występowania zachowań trudnych

opisz formy i sposoby rejestracji występowania zachowań trudnych (jeśli konieczne)

6. Podpisy nauczycieli

podpisy nauczycieli opracowujących i realizujących IPWZ

Imię i nazwisko	Podpis		Imię i nazwisko	Podpis

7. Zgody rodzica (opiekuna prawnego)

Oświadczam, że zapoznałem(am) się z Indywidualnym planem wspierania zachowań i wyrażam zgodę na jego realizację:

_____

data i podpis rodzica

W przypadku IPWZ, który zawiera również konieczność użycia interwencji fizycznych

Wyrażam zgodę na zastosowanie interwencji fizycznych opisanych w IPWZ wobec mojego dziecka w przypadku pojawienia się u niego zachowania zagrażającego bezpieczeństwu lub zdrowiu jego lub innych osób:

_____

data i podpis rodzica

8. Załącznik nr 2 - Wzór notatki ze zdarzenia, w którym wystąpiły zachowania trudne stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych

Notatka ze zdarzenia, w którym wystąpiły zachowania trudne stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych

Imię i nazwisko ucznia prezentującego zachowanie	
Klasa	
Data zdarzenia	
Godzina zdarzenia	
Osoby uczestniczące (obecne) w sytuacji	

Opis sytuacji, w której zachowanie trudne się pojawiło wraz z okolicznościami, które to zachowanie wywołały
Opis wykorzystanych sposobów deeskalacji
Opis zastosowanych interwencji fizycznych (jeśli dotyczy)

---

data i podpis osoby sporządzającej notatkę